

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z zasiłku Polskiej Akademii Nauk

Rok CXVII

Warszawa, wrzesień 1973 r

Numer 9

TADEUSZ MARSZAŁEK

O gospodarczych funkcjach lasu

О хозяйственных функциях леса

Economic functions of forest

Całość funkcji spełnianych wspólnie przez las i gospodarstwo leśne zwykło się dzielić na dwie grupy, a mianowicie: a) infrastrukturalne (tj. pośredniogospodarcze, pozaprodukcyjne, socjalne, kulturalne itp.) funkcje lasu oraz b) gospodarcze funkcje lasu. Wymienionej na pierwszym miejscu grupie infrastrukturalnych funkcji lasu poświęcało i nadal poświęca polskie piśmiennictwo leśne wiele miejsca i uwagi. Problematyki tej dotyczył m. in. artykuł pt. „O infrastrukturalnych funkcjach lasu“ zamieszczony w „Sylwaniu nr 4/1973. Publikacja niniejsza, nawiązująca w swych ogólnych założeniach do wyżej wymienionego artykułu i stanowiąca jego uzupełnienie, traktuje o drugiej grupie funkcji spełnianych przez las i gospodarstwo leśne, czyli o tzw. gospodarczych funkcjach lasu.

Spośród gospodarczych funkcji lasu na szczególne wyróżnienie zasługują następujące:

1) Funkcje surowcowe (dostarczanie surowca drzewnego i innych produktów gospodarstwa leśnego);

2) Funkcje majątkowe (las jest składnikiem majątku narodowego i stanowi własność państwową, spółdzielczą lub indywidualną);

3) Funkcje dochodowe (produkcja czysta leśnictwa wchodzi w skład dochodu narodowego i współdecyduje o wysokości tego podstawowego wskaźnika gospodarczego);

4) Funkcje miejsca pracy (las rozumiany jako warsztat pracy wielotyśięcznej rzeszy pracowników stwarza możliwość produkcyjnego wydatkowania pracy i wytwarzania zarówno tzw. produktu dla siebie, jak i tzw. produktu społeczeństwa);

C-2584

5) Funkcje narzędzia rekultywacji i rezerwy powierzchni (las jest swoistym narzędziem szeroko rozumianej rekultywacji środowiska przyrodniczego oraz terenów zdewastowanych przez człowieka, przemysł i siły przyrody, przy czym w niektórych wypadkach las przekazuje część powierzchni na inne formy użytkowania).

Wymienione funkcje lasu zasługują na bardziej szczegółowe omówienie.

1. SUROWCOWE FUNKCJE LASÓW

Las dostarcza różnych surowców o ogromnej różnorodności oraz masie. Surowce te warunkują rozwój szeregu przemysłów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej (przemysł drzewny, meblarski, celulozowo-papierniczy, budownictwo, górnictwo itp.). Najważniejszym spośród surowców dostarczanych przez las jest i pozostaje nadal drewno. Znaczenie tego surowca dla zaspokojenia potrzeb ludności wzrasta z roku na rok i nic na to nie wskazuje, aby potrzeby te mogły być w bliższej perspektywie zaspokajane na innej drodze, czyli przez różne rodzaje substytutów drewna.

O wielkości masy surowcowej dostarczanej przez las w postaci drewna świadczyć mogą dane przytoczone w tab. 1. Przedstawiają one wielkość pozyskania drewna w okresie 25-lecia 1946—1970. Jak wynika z przytoczonej tabeli, gospodarstwo leśne dostarczyło gospodarce narodowej w omawianym okresie (czyli w ciągu 25 lat) ponad 450 mln m³ surowca drzewnego, czyli średnio rocznie ok. 18,1 mln m³. Z podanej objętości masy drzewnej około 398 mln m³ przypadało na grubiznę, w tym prawie 346 mln m³ na grubiznę iglastą, a ponad 52 mln m³ na grubiznę liściastą (1, 2).

Dla porównania warto wspomnieć, że ciężar masy drzewnej pozyskiwanej przeciętnie rocznie w naszych lasach jest w przybliżeniu równy ciężarowi

Tabela 1

Pozyskanie surowca drzewnego w latach 1946—1970
(w mln m³)

Okres	Pozyskanie ogółem		w tym grubizna		
	w okresie	średnio rocznie	iglasta	liściasta	razem
1946—1950	61,5 ¹	12,3 ¹	53,2	5,4	58,6
1951—1955	92,4	18,5	74,3	7,5	81,8
1956—1960	97,7	19,5	74,5	10,8	85,3
1961—1965	98,7	19,7	70,4	13,1	83,5
1966—1970	102,6	20,5	73,2	15,5	88,7
Razem	452,9	18,1	345,6	52,3	397,9

¹ Dane niekompletne, uwzględniające głównie grubiznę

Źródła: (1, 2, 3)

zarowi przeciętnych rocznych zbiorów 4 zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, owies) naszego rolnictwa, ale jednocześnie stanowi tylko 1/10 ciężaru przeciętnego rocznego wydobycia węgla kamiennego.

Stopień w jakim lasy poszczególnych województw partycypują w pokrywaniu potrzeb gospodarki narodowej w zakresie surowca drzewnego jest bardzo zróżnicowany i zależy od wielkości powierzchni, składu gatunkowego oraz stanu drzewostanów. W związku z tym różna jest również wielkość pozyskiwania drewna (grubizny) w przeliczeniu na 100 ha powierzchni leśnej. Pomijając szczegóły tego zagadnienia można ogólnie stwierdzić, że w 1970 r. wspomniana wielkość była najwyższa w województwie opolskim (387,9 m³/100 ha), wrocławskim (291,4 m³/100 ha) i szczecińskim (285,5 m³/100 ha), a najniższa — w warszawskim (105,5 m³/100 ha), lubelskim (133,6 m³/100 ha) i łódzkim (135,9 m³/100 ha), przy przeciętnej krajowej wynoszącej 216,8 m³/100 ha. Rozmiar pozyskania w przeliczeniu na jednostkę powierzchni leśnej był zatem w województwie opolskim blisko 4-krotnie większy od rozmiaru pozyskania w województwie warszawskim.

Na ogólną masę drewna pozyskanego w 1970 r. w wysokości 21 189,6 tys. m³ na grubiznę przypadało 18 472,9 tys. m³. Procentowy udział poszczególnych sortymentów w pozyskanej grubiznie ogółem (100%) kształtował się następująco:

	%
drewno tartaczne	— 54,02
drewno kopalniakowe i kopalniaki	— 12,94
papierówka	— 15,95
inne sortymenty użytkowe	— 7,83
drewno opałowe	— 9,26

Zaznaczyć przy tym należy, że udział grubizny liściastej, wynoszący w latach pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych poniżej 8%, wzrósł w 5-leciu do ponad 13% (1, 2).

Poza surowcem drzewnym, ważną pozycję zajmują również i te surowce, które są pozyskiwane w ramach ubocznego użytkowania lasu, gospodarki łowieckiej oraz w ramach działalności jednostek podlegających Zjednoczeniu Produkcji Leśnej „Las“. Tak np. pozyskanie ważniejszych użytków ubocznych w roku 1969/70 kształtowało się w Lasach Państwowych następująco:

żywica	— 19,8 tys. ton,
kora garbarska	— 1,2 tys. ton,
choinki	— 1,5 mln sztuk,
nasiona leśne	— 1,2 tys. ton.

Odstrzał zwierząt łownych objął w 1970 r. m. in. 10,5 tys. jeleni, 18,6 tys. sarn, 24,3 tys. dzików, 25,4 tys. lisów i 385,5 tys. zajęcy. W tym samym roku odłowiono pewne ilości niektórych zwierząt łownych (głównie zajęcy i bażantów), skupiono ponad 2,5 tys. ton zwierzyny bitej, a za eksport zwierząt łownych uzyskano 6,1 mln złotych dewizowych. Wartość produkcji jednostek podległych Zjednoczeniu Produkcji Leśnej „Las“ wyno-

siła w tym samym okresie ponad 2,5 mld zł, przy czym prawie 30% wspomnianej produkcji przeznaczono na eksport.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że wielomiliardowa wartość surowców wytwarzanych w gospodarstwie leśnym jest zużywana głównie na potrzeby produkcyjne. Tak np. produkcja leśnictwa wytworzona w 1960 r. o wartości ponad 14,2 mld złotych została w ok. 88% zużyta na bieżące potrzeby produkcyjne (w tym przemysł drzewny — 58,4%, przemysł papierniczy — 9,4%, przemysł gumowy — 7,4%, przemysł chemiczny — 2,8%, budownictwo — 3,9%), a około 12% na bezpośrednie zaspokojenie potrzeb ludności, eksportu oraz sfery usług niematerialnych. Przytoczone dane w powiązaniu z wcześniej przedstawioną charakterystyką produktów dostarczanych przez las świadczą o poważnej roli surowcowej gospodarstwa leśnego.

2. MAJĄTKOWE FUNKCJE LASÓW

Las jest ważnym składnikiem majątku narodowego. Powierzchnia leśna kraju wynosi bowiem ponad 8,5 mln ha, przy czym zapas grubizny liczonej w korze przekracza 1 mld m³, w tym w Lasach Państwowych — prawie 910 mln m³ (1, 2).

Tabela 2

**Wartość drzewostanów na pniu w Lasach Państwowych
(rok 1969 według cen bieżących)**

Województwo	Wartość drzewostanów		Procentowy udział województwa w wartości ogółem
	ogółem (mln zł)	1 ha (tys. zł)	
Białostockie	27 246	70	6,2
Bydgoskie	23 253	57	5,3
Gdańskie	16 469	69	3,7
Katowickie	18 715	81	4,2
Kieleckie	24 078	72	5,5
Koszalińskie	38 223	59	8,7
Krakowskie	30 218	141	6,8
Lubelskie	17 386	58	3,9
Łódzkie	11 549	59	2,6
Olsztyńskie	38 438	73	8,7
Opolskie	18 116	79	4,1
Poznańskie	30 100	57	6,8
Rzeszowskie	39 155	78	8,9
Szczecińskie	21 799	64	4,9
Warszawskie	16 292	58	3,7
Wrocławskie	40 380	83	9,2
Zielonogórskie	29 922	48	6,8
<hr/>			
Polska	441 339	68	100,0

Źródło: (1)

- Składnikiem majątku narodowego jest nie tylko grunt leśny i drzewostany, ale również środki gospodarcze, w tym przede wszystkim środki trwałe gospodarstwa leśnego. Wartość gruntów leśnych nie podlega jednak dotychczas pieniężnej wycenie. W związku z tym charakterystykę funkcji majątkowych gospodarstwa leśnego można oprzeć głównie na znajomości wartości drzewostanów na pniu oraz wartości środków trwałych gospodarstwa leśnego.

Dokonanie bliższej charakterystyki funkcji majątkowych gospodarstwa leśnego stało się możliwe dzięki opublikowaniu w ostatnim okresie w wydawnictwie GUS pt. „Leśnictwo — 1971“ wyników pierwszych obliczeń zmierzających do ustalenia zasobów leśnych na pniu w lasach państwowych podległych Ministerstwu Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Wszystkie dane odnośnie do szacunkowej wartości zostały oparte na ocenach bieżących i dotyczą stanu z 1969 r. Najważniejsze wyniki wspomnianych obliczeń zostały przedstawione w tab. 2.

Analiza danych zawartych w ostatnio wymienionej tabeli pozwala stwierdzić, że ogólna wartość drzewostanów w lasach państwowych podległych Ministerstwu Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego sięga ponad 441 mld zł (1, 2). Przeciętna wartość drzewostanów w przeliczeniu na 1 ha powierzchni leśnej wynosi ok. 68 tys. zł, przy czym jest ona różna w poszczególnych okręgowych zarządach lasów państwowych i waha się od ok. 48 tys. zł (zielonogórskie) do ok. 141 tys. zł (krakowskie).

Omawiana tabela nie uwzględnia jednak konsekwencji wynikających ze zmian cen drewna wprowadzonych w styczniu 1971 r. Po uwzględnieniu wspomnianych zmian wartość drzewostanów Lasów Państwowych ulegnie podwyższeniu do 560 mld zł. Tabela nie uwzględnia również drzewostanów wchodzących w skład lasów innych resortów oraz w skład tzw. lasów nie stanowiących własności państwa. Łączna powierzchnia wymienionych lasów stanowi ok. 22% ogólnej powierzchni leśnej naszego kraju, przy czym ich zasobność (szczególnie lasów nie stanowiących własności państwa) kształtuje się wg danych szacunkowych na poziomie ok. 40% zasobności lasów państwowych. Po uwzględnieniu przytoczonych okoliczności można by wartość drzewostanów omawianej kategorii lasów określić szacunkowo na ok. 50 mld zł. Przybliżona wartość wszystkich drzewostanów w lasach polskich wyniesie ok. 610 mld zł. Dodając do wymienionej wielkości wartość netto wszystkich środków trwałych znajdujących się w dyspozycji gospodarstwa leśnego (10,6 mld zł) otrzymuje się sumę przekraczającą 620 miliardów złotych.

O tym jak wielka jest wartość reprezentowana przez drzewostany lasów polskich można się najlepiej przekonać drogą porównania tej wartości z innymi wartościami przyjętymi za wielkość odniesienia. Ponieważ jednak drzewostany na pniu stanowią specyficzne środki trwałe, a ustalona dla nich wartość jest w swojej istocie wartością netto, przeto w charakterze najbardziej stosownych wielkości odniesienia może zostać przyjęta:

- wartość netto środków trwałych całego gospodarstwa leśnego oraz
- wartość netto środków trwałych całego gospodarstwa narodowego.

Otóż wg danych „Rocznika Statystycznego 1971“ wartość netto środków trwałych całego gospodarstwa leśnego wg cen bieżących kształtowała się w roku 1969 w wysokości 10,6 mld zł, natomiast wartość netto środków trwa-

łych całego gospodarstwa narodowego — w wysokości 1 939,4 mld złotych.

Porównując przytoczone dane dochodzi się do wniosku, że wartość netto środków trwałych będących w dyspozycji uspołecznionego i nieuspołecznionego gospodarstwa leśnego stanowi zaledwie 1,6% tej wartości, jaką reprezentują drzewostany na pniu. Inaczej mówiąc, wartość drzewostanów na pniu jest ponad 60 razy wyższa od wartości netto środków trwałych gospodarstwa leśnego.

Porównując z kolei wartość drzewostanów na pniu z wartością netto środków trwałych całego gospodarstwa narodowego otrzymuje się wynik wskazujący, że wartość drzewostanów równa się blisko 1/3 wartości wszystkich środków trwałych, jakimi dysponuje społeczeństwo. Jest to zatem majątek ogromny, przy czym przedstawione wskaźniki byłyby jeszcze wyższe, gdyby wzięta została pod uwagę wartość gruntów leśnych.

Dokonując ogólnej charakterystyki funkcji majątkowej lasów nie można pominąć faktu, że znaczna część lasów polskich (prawie 20%), a mianowicie tzw. lasy nie stanowiące własności państwa, jest istotnym składnikiem majątkowym około 1,5 mln indywidualnych gospodarstw rolnych, 640 rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz blisko 2,5 tys. posiadłości gromadzkich. Wymienieni użytkownicy mają w swojej dyspozycji 1 320 tys. indywidualnych działek leśnych oraz 1,3 tys. wspólnych, 640 spółdzielczych i 2,4 tys. gromadzkich gospodarstw leśnych o ogólnej powierzchni 1 631,0 tys. ha. Lasy te stanowią przeważnie integralną część składową poszczególnych gospodarstw rolnych i w tym charakterze spełniają nie tylko funkcje majątkowe, ale ponadto także funkcje surowcowe, dochodowe, a do pewnego stopnia i funkcje miejsca pracy.

3. DOCHODOWE FUNKCJE LASÓW

Gospodarstwo leśne stanowiące jeden z działów gospodarstwa narodowego działa w sferze produkcji materialnej oraz wnosi swój wkład w wytwarzanie dochodu narodowego, od wysokości którego zależy stopień zaможności oraz możliwości rozwoju gospodarczego kraju. Wkład ten wyraża się wielkością produkcji czystej leśnictwa (dochód narodowy stanowi bowiem sumę produkcji czystej wytworzonej przez wszystkie działy i gałęzie gospodarki narodowej).

Zaznaczyć jednak należy, że udział leśnictwa w tworzeniu dochodu narodowego jest stosunkowo niewielki, w każdym razie nie pozostaje on w żadnej proporcji ani do wielkości powierzchni pokrytej lasem, ani do udziału wartości zasobów leśnych na pniu w wartości netto środków trwałych gospodarstwa narodowego. Aktualnie stosowana metodyka obliczania produkcji czystej leśnictwa uwzględnia bowiem jedynie te wartości materialne, które zostały wytworzone bezpośrednio w gospodarstwie leśnym i sprzedane w formie towaru.

Wiadomo jednak, że lasy wpływają również na wzrost produkcji materialnej oraz produkcji czystej innych działów gospodarki narodowej, takich np. jak rolnictwo, transport, handel i aprowizacja. Lasy spełniają ponadto funkcje o charakterze infrastrukturalnym (np. funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe), których ogromna, choć trudna do skwantyfikowania, wartość nie jest już dziś przez nikogo kwestionowana. Dla zobrazowania

rzędu wielkości owej wartości wystarczy wspomnieć, że przeprowadzona w NRF próba wyceny wartości infrastrukturalnych funkcji spełnianych przez niektóre gospodarstwa leśne wykazała, iż wartości te przekraczają wielokrotnie wartość produkcji drzewnej (4). Tak np. w leśnictwach Isartoler Forst, Perlacher Forst, Hafoldingen Forst i Ebersberger Forst odnośny wskaźnik wielokrotności wynosił 32, 15, 6 i 3. Produkcja czysta leśnictwa nie odzwierciedla zatem faktycznego ciężaru gatunkowego oraz znaczenia omawianego działu produkcji w systemie gospodarki narodowej.

Podstawowe wielkości ekonomiczne pozwalające na obliczenie produkcji czystej leśnictwa w skali ogólnokrajowej wg cen bieżących kształtowały się w 1970 r. jak następuje:

	mln zł
produkcja roczna leśnictwa	— 14 063,1
koszty materialne	— 5 136,0
produkcja czysta leśnictwa	— 8 927,1

Produkcja czysta leśnictwa rozumiana jako różnica między produkcją roczną leśnictwa (wartość zbliżona do rocznej produkcji globalnej leśnictwa) a kosztami materialnymi wynosiła zatem 8 927 mln zł. Stanowiło to odpowiednik 1,3% dochodu narodowego (714 430,5 mln zł) wytworzonego w 1970 r. Udział pozostałych działów produkcji materialnej w dochodzie narodowym kształtował się na znacznie wyższym poziomie i wynosił: przemysł — 53,8%, budownictwo — 9,9%, rolnictwo — 16,2%, transport i łączność — 6,8%, handel — 10,4%, inna produkcja — 1,6%.

Udział poszczególnych województw w wytworzonej produkcji czystej leśnictwa, a także udział produkcji czystej leśnictwa poszczególnych województw w łącznej wartości produkcji czystej wytworzonej na ich terenie został przedstawiony w tab. 3. Każda z dwóch kolumn liczbowych znajdujących się we wspomnianej tabeli wymaga oddzielnego omówienia (1, 2, 3).

Kolumna pierwsza wskazuje, że udział poszczególnych województw w produkcji czystej leśnictwa waha się od 2,7% (łódzkie) do 8,9% (krakowskie). Wartość produkcji czystej leśnictwa w województwie krakowskim jest zatem o 230% wyższa od wykazywanej przez województwo łódzkie. Pozostaje to w ścisłym związku z wielkością powierzchni leśnej, zasobnością drzewostanów, rozmiarem użytkowania, jakością pozyskanych sortymentów i innymi cechami charakteryzującymi stan gospodarstwa leśnego i gospodarki leśnej poszczególnych województw. Natomiast druga kolumna omawianej tabeli udziela odpowiedzi na pytanie, jaką rolę odgrywają i jakie znaczenie mają lasy w gospodarce poszczególnych województw, przy czym wykładnikiem owej roli i znaczenia jest udział produkcji czystej leśnictwa w łącznej wartości produkcji czystej wytwarzanej w danym województwie.

Jak to wynika z danych omawianej tabeli, odnośny wskaźnik waha się w znacznie szerszych granicach od wskaźnika poprzedniego i wynosi od 0,4% (warszawskie, katowickie i łódzkie) do 6,2% (koszalińskie). Oznacza to, że w województwie warszawskim produkcja czysta leśnictwa stanowi zaledwie 0,4% produkcji czystej tego województwa, natomiast w województwie koszalińskim — 6,2%. Wskaźnik ten odzwierciedla zatem względną rangę gospodarstwa leśnego w ekonomice poszczególnych woje-

Produkcja czysta leśnictwa (rok 1970)

Województwo	Udział województw w sumarycznej produk- cji czystej leśnictwa %	Udział produkcji czy- stej leśnictwa w ogólnej wartości produkcji czy- stej wytworzonej w województwie %
Białostockie	5,8	2,7
Bydgoskie	5,4	1,4
Gdańskie	4,4	1,1
Katowickie	4,5	0,4
Kieleckie	4,2	1,1
Koszalińskie	8,3	6,2
Krakowskie	8,9	2,1
Lubelskie	4,5	1,2
Łódzkie	2,7	0,9
Olsztyńskie	8,2	5,0
Opolskie	5,4	2,1
Poznańskie	7,9	2,0
Rzeszowskie	5,8	1,6
Szczecińskie	5,3	2,5
Warszawskie	3,6	0,8
Wrocławskie	8,2	1,9
Zielonogórskie	6,9	3,5
Polska	100,0	1,3

Źródła: (1, 2, 3)

wództw, przy czym jego wysokość zależy nie tylko od absolutnej wartości produkcji czystej leśnictwa, ale jednocześnie od wartości produkcji czystej wytwarzanej przez inne działy produkcji materialnej, zlokalizowanej na danym terenie. Ostatnio wymieniona wartość zależy głównie od stopnia uprzemysłowienia województwa, poziomu produkcji rolnej itp. Typowym tego przykładem jest województwo katowickie, którego udział w wytworzeniu produkcji czystej leśnictwa jest stosunkowo wysoki, gdyż wynosi 4,5%, jednakże owe 4,5% produkcji czystej leśnictwa stanowi zaledwie 0,4% produkcji czystej wytwarzanej na terenie omawianego województwa.

Procentowy udział produkcji czystej leśnictwa w dochodzie narodowym staje się i będzie się stawał coraz niższy, nawet mimo zwyżkujących cen drewna. Daleko posunięte uzależnienie procesów produkcyjnych w leśnictwie od sił przyrody oraz długi okres wyrastania poszczególnych drzew i drzewostanów sprawiają, że gospodarstwo leśne nie może się wykazywać bardziej dynamicznym przyrostem produkcji i pod tym względem nie dostrzymuje kroku nawet rolnictwu. Dlatego też spadek produkcji czystej leśnictwa w dochodzie narodowym jest prawidłowością występującą we wszystkich krajach rozwijających w szybkim tempie swoje gospodarstwo

narodowe (5). Potwierdzeniem powyższego zjawiska są dane dotyczące niektórych krajów kapitalistycznych, w których udział produkcji leśnictwa w dochodzie narodowym (obliczonym wprawdzie w oparciu o inne kryteria od stosowanych w Polsce) wykazywał w latach 1953—1962 następujące tendencje spadkowe: Szwecja — 4,6—3,4%, Finlandia — 8,7—7,5%, Norwegia — 2,9—2,1%, NRF — 0,86—0,53%.

4. LAS JAKO MIEJSCE PRACY

Las i gospodarstwo leśne dostarczają miejsc pracy, umożliwiającą zatrudnionym w leśnictwie wytwarzanie zarówno tzw. produktu dla siebie, jak i tzw. produktu dla społeczeństwa. Liczba zatrudnionych w leśnictwie uspołecznionym wynosiła w 1970 r. około 178 tys. osób, z czego prawie 155 tys. osób było zatrudnionych w przedsiębiorstwach Lasów Państwowych. Zatrudnieni w leśnictwie uspołecznionym stanowią zatem ponad 1,8% zatrudnionych w gospodarce narodowej (9677 tys. osób).

Spośród ogólnej liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwach Lasów Państwowych pracuje w nadleśnictwach — 81%, w zespołach składnic — 5%, w ośrodkach transportu leśnego — 9%, w ośrodkach remontowo-budowlanych — 3% oraz 2% w biurach okręgowych zarządów lasów państwowych. Zapoczątkowana w ostatnich miesiącach zmiana struktury jednostek organizacyjnych gospodarstwa leśnego spowoduje zapewne konieczność wniesienia do przytoczonych danych pewnych poprawek.

Znaczenie lasu jako miejsca pracy uległo na skutek przemian ustrojowych, industrializacji kraju i szybkiego postępowania naukowo-technicznego głębokim przeobrażeniom. Gwałtowny wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą w gałęziach gospodarki gwarantujących lepsze aniżeli leśnictwo warunki pracy i płacy, stał się przyczyną spadku znaczenia i atrakcyjności lasu jako miejsca pracy. Stopień znaczenia lasu jako miejsca pracy nie jest przy tym we wszystkich regionach kraju jednakowy i zależy od stopnia uprzemysłowienia regionu, gęstości zaludnienia itp.

Ponadto zatrudnienie w leśnictwie jest w porównaniu z wielkością obszarów pokrytych lasem bardzo małe i wynosi około 2 zatrudnionych na 100 ha powierzchni leśnej. Według przewidywań wymieniony wskaźnik ulegnie w przyszłości dalszemu obniżeniu do poziomu 0,8—1,2 zatrudnionych (4). W związku z tym koszt jednego stanowiska pracy, mierzony wartością środków trwałych (wraz z wartością drzewostanów) przypadających na 1 zatrudnionego jest w leśnictwie bardzo wysoki. Odnośny koszt wynosi bowiem ponad 3 miliony zł. Przytoczone okoliczności nie zmniejszają jednak wagi omawianych funkcji lasu w bilansie miejsc pracy w gospodarce narodowej, tym bardziej jeśli się zważy, że poza bezpośrednio zatrudnionymi w leśnictwie korzystają z lasu jako miejsca pracy i zarabkowania wielotysięczne rzesze zbieraczy różnorodnych płodów runa leśnego.

LAS JAKO NARZĘDZIE REKULTYWACJI I REZERWA POWIERZCHNI

Las spełniający funkcje rezerwy powierzchni i przeznaczający w uzasadnionych wypadkach część swego areału na rozbudowę miast, osiedli, zakładów przemysłowych, dróg itp. ma obecnie w tym zakresie do ode-

grania nie tylko rolę pasywną. Dzięki zmienionym warunkom, głównie dzięki zmianom zachodzącym w rolnictwie i w całej gospodarce narodowej, leśnictwo ma bowiem w ostatnich dziesięcioleciach możliwości stałego zwiększania powierzchni pokrytej lasem. Po drugiej wojnie światowej zalesiono w Polsce blisko 1 mln ha gruntów nieleśnych, a powierzchnię rolną, jaką można będzie w przyszłości przeznaczyć na inne formy użytkowania, w tym również pod uprawę leśną oceniają niektórzy na 5 mln ha.

W obecnej dobie rolnictwo przestało już być głównym konkurentem leśnictwa w odwiecznej walce o prawo użytkowania ziemi. Rola głównego konkurenta przejął natomiast przemysł i urbanizacja, które w formie bezpośredniej lub pośredniej wywierają ogromny wpływ na stan oraz możliwości produkcyjne naszych lasów. Wystarczy powiedzieć, że dla potrzeb rozbudowy przemysłu, osiedli, sieci komunikacyjnych itp. oddawało nasze gospodarstwo leśne w ostatnim okresie średnio ok. 2—3 tys. ha rocznie, a obszary lasów zagrożonych przez przemysł zwiększają się z roku na rok.

Zalesianie gruntów zniekształconych w wyniku poszukiwania i eksploatacji kopalń, jak również zalesienie nieużytków i słabych gruntów rolnych, a także wyrównanie granic polno-leśnych oraz przywracanie w poszczególnych regionach odpowiadających miejscowym warunkom prawidłowych proporcji między powierzchniami zajmowanymi przez lasy, pola, osiedla, zakłady przemysłowe i wody, jest jedną z form wykorzystywania lasu w charakterze narzędzia szeroko rozumianej rekultywacji. W przedsięwzięciach tego rodzaju chodzi bowiem nie tylko o uproduktywienie niektórych gruntów przez zalesienie, ale przede wszystkim o zrekonstruowanie środowiska przyrodniczego zniekształconego przez gospodarkę dawną (wylesienia) oraz skutek ubocznego oddziaływania współczesnej cywilizacji przemysłowej.

Na zakończenie przedstawionej w niniejszym artykule ogólnej charakterystyki gospodarczych funkcji lasu nie można nie wspomnieć o dodatkowej, nadzwyczajnej funkcji gospodarczej, jaką spełnia las w szczególnie trudnych okresach rozwojowych niektórych narodów, np. w okresach dźwigania się ze zniszczeń wojennych lub zniszczeń spowodowanych przez inne kataklizmy dziejowe. W okresach tych las spełnia bowiem funkcje swoistego rodzaju „otwartej skarbonki“ i świadczy na rzecz ogólnego rozwoju gospodarczego danego kraju znacznie powyżej swych możliwości produkcyjnych. Wskutek tego las traci wtedy na pewien czas część leśnej substancji, odtwarzanej z ogromnym trudem i wysiłkiem w okresach następnych. Tego rodzaju sytuacje występowały w historii rozwoju gospodarczego wielu krajów, przy czym również i nasze lasy ponosiły m. in. po drugiej wojnie światowej pewne dodatkowe ciężary na rzecz odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych, jak również na rzecz socjalistycznej industrializacji kraju.

*Z Instytutu Organizacji
Gospodarstwa Leśnego AR
w Warszawie*

LITERATURA

1. GUS — Leśnictwo 1971. Warszawa 1972.
2. GUS — Rocznik Statystyczny Leśnictwa — 1971. Warszawa 1971.
3. GUS — Rocznik Statystyczny 1971. Warszawa 1971.
4. Hasel K. — Waldwirtschaft und Umwelt. Hamburg u. Berlin 1971.
5. Materiały naukowe dla słuchaczy Studium Podyplomowego Ekonomiki Leśnictwa. WSR Kraków, 1971.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 23 lutego 1973 r.

Краткое содержание

Автором проведена характеристика следующих видов хозяйственных функций лесов: сырьевые функции, материальные, прибыльные места работы, орудия восстановления лесной растительности на неудобьях и резервы площади. Одновременно автором определены количественные показатели отражающие значение отдельных хозяйственных функций леса для народного хозяйства.

Summary

Author reviewed following kinds of economic functions of forest: forest as source of raw-material, as property, income, place of work, tool of forest recultivation, and acreage reserve. At the same time author determined numerical indices reflecting the importance of individual economic functions of forest for national economy.